

6/12

Färdiga med Toynbee

ENLIGT ALLA referat är de fyra sista nyligen utkomna delarna av Arnold Toynbees "A Study of History" lika lösliga och ovetenskapliga som de tidigare volymerna. I än högre grad än förut framträder Toynbee under historikernas mask som religiös profet. Västerlandet skall genomgå en kur av lidande för att återvinna andlig kraft; i tidernas fullbordan skall världens religioner och ideologier sammansmältas och ett slags universell kyrkostat få makten över människorna. Den personliga tonen av falsk ödmjukhet och nästan patologisk högfärd är än mera markerad än förut. Toynbee uttalar sitt förakt för alla andra historiker såsom blott samlare av fakta, han erinrar högtidligt om sina intellektuella och moraliska erfarenheter i skilda sammanhang, han jämför sig med profeten Hesekiel och Franciscus av Assisi, han hoppas att bli stigmatiserad — att han inte direkt identifierar sig med Jesus, eller rättare säger sig vara en ny och modernare Jesus, synes snarast bero på en trots allt kvarlevande fruktan för att blamera sig. Hur suddig Toynbees tankegång är och hur fränstående den kan te sig även från djupt religiös synpunkt framgår bland annat av polemiken mellan Toynbee och Douglas Jerrold (särskilt böckerna "The World and the West" och "The Lie about the West").

Glädjande nog har Toynbee — som aldrig haft någon prestige bland de engelska historikerna och vars popularitet främst vunnits inom USA:s intellektuella halv-värld — denna gång utsatts för en förintande kritik. Efter några ord om hans lärdom, flit och fantasi har flertalet kritiker sagt ifrån att hans verk är vetenskapligt värdelöst. Ibland mildras kritiken av det, då det gäller absurditeter framförda i lärd apparat, vanliga påståendet att man stimuleras av läsningen; flera historiker har inte ens orkat med denna älskvärdhet, utan jämställer profetierna med pyramidtolkning. Vad som kritiseras är de oklara definitionerna, som ständigt tjänar som inledningar till cirkelbevis, metoden att dra fram fakta som passar teorin och gå förbi allt som inte passar, jämförelserna som alltid haltar, men som används som bevis på skilda historiska lagar. Till detta och allt annat som är metodiskt ruskigt, kommer befängda oriktigheter i detaljredogörelserna; specialisterna på skilda områden visar upp att Toynbee inte behärskar det eller det området. Det är emel-

lertid ståtliga konstruktioner som blir resultatet av feltänkandet och förvanskningen av fakta: efter en god och lycklig tid mot slutet av medeltiden (digerdödens och hundraårskrigets tid) blev Västern fördärvad av renessansen, och de senaste århundradena är "paroxysmerna under ett dödligt slaganfall".

Några exempel på kritiken. Norman Gash:

Manipulationer av fakta för att få fram en teori och bevisandet av teorin med dessa fakta; den imponerande generaliseringen i texten och det tafatta undantaget i noten; detta ger inte förtroende för hans metoder och hans argument... Den väldiga byggnad som han använt sitt liv som yrkesman för att bygga upp är mindre ett den historiska sanningens tempel än en utställning av från alla håll hopplockade leksaker.

Hugh Trevor-Roper:

Genom att trola med sina tju-guen "kulturer" och underlåta trolleriet genom halvmörker, distraherande oljud och intellektuellt skoj låtsas han kunna bevisa vad han bara har påstått.

Times Literary Supplement underkänner de teoretiska utgångspunkterna och förklarar sedan:

Om vi går till speciella punkter i vilka Toynbee söker bevis för sina meningar, finner vi att han anför några få historiska exempel och att ofta andra exempel av rakt motsatt innebörd ligger nära till hands. I många fall när han resultat genom en radikal förvanskning av fakta.

Historikerna, skriver Lawrence Stone, anser

att 6.000 sidor av godtyckligt valda fakta som rivs ut ur sitt sammanhang, av spekulativa fantasier som påstås vara sanningar, är av ringa värde för utvidgandet av kunskapens gränser.

Endast några få recensenter, som inte närmare går in på något problem, ställer sig i största allmänhet positiva till Toynbees "historiefilosofi". Och dessa anmälare tycks helt enkelt vara hänfödda av att Toynbee använder historien till religiös propaganda. En av dem är Christopher Dawson, författare av ett par arbeten som nästan lika lättvindigt som Toynbees applicerar trosföreställningar på utvecklingen. En annan är anmälaren i Economist, med all sannolikhet Barbara Ward, som just i boken "Faith and Freedom" presenterat sin katolska tro som den politiska frälsningens garant. I denna för tidskriften blamanta recension förklaras Toynbees

"Jag måste nu börja det egentliga arbetet."

historiska tolkningar vara av sekundärt intresse; det väsentliga är hans budskap att "meningen bakom historiens fakta... är uppenbarelse av Gud och hoppet om förening med Honom".

Toynbee själv, i sin monumentala högfärd, ser antagligen kritiken såsom en lindrig stigmatisering, ett bevis på den egna heligheten. För några veckor sedan skrev han i Observer att han med sitt nu färdiga verk — som sysselsatt honom i 34 år — avslutat sin lärotid; "jag måste nu börja det egentliga arbetet." Det är onekligen friskt av en man på 65 år.

HERBERT TINGSTEN

Herbert Tingsten
Huv. bl.

Säkert finns det i dagens läge inget fog för Heidenstams karakteristik. Denna karakteristik hade säkerligen mycket ringa berättigande även då den nedskrevs för omkring 60 år sedan. Den

hör till Heidenstams många färgrika floskler. Vad beträffar begreppet gentlemanskap i Journalistiken vill jag först säga att ordet gentleman alltid förefaller mig en aning obehagligt; det är något konventionellt, välsinnat och korrekt i trivial mening över begreppet. Det viktigaste för en journalist synes mig vara att han skriver ärligt, öppet och utan sidoblickar på myndigheter, partier och enskilda intressen, men det förefaller mig tyvärr vara en lätt förvirring av språkbruket att beteckna en sådan hållning som speciellt gentlemannabetonad. Med kollegial hälsning.